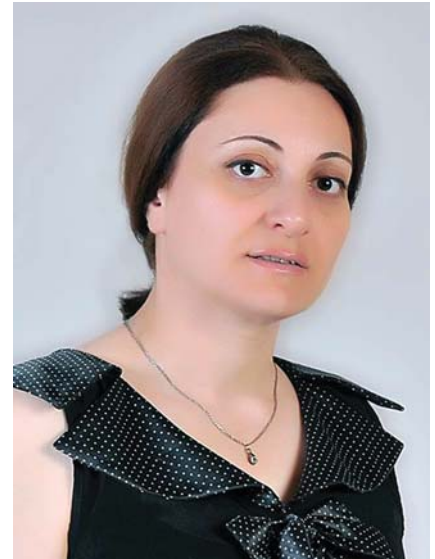

როგორ იქმნება საქართველოში საარჩევნო „ბიზლია“?

“კანონის პატივისცემას მოაქვს ნდობა” — ცესკოს ამ ლოზუნგით დასრულდა საქართველოში 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნები. საინტერესოა, ვის მოუწოდებდა ცესკო კანონებისადმი პატივისცემას — ხალხს, თუ საკუთარ თავს, ან როგორი კანონებისადმი პატივისცემა მოეთხოვებოდათ მიზნობრივ ჯგუფებს?

მიმართვის ობიექტები აქ უცნობია, ისევე, როგორც მთავარი დაპირების არსია გაუგებარი. ნდობა, პოლიტიკური ისტებლიშმენტის მნიშვნელოვანი ფაქტორია, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია ხალხისთვის მოტივაცია. სახელმწიფოს ინტერესების იგნორირებით, კერძო ინტერესებზე მორგებული კანონმდებლობა თუ ამომრჩევლის პატივისცემას ვერ იწვევს, ნდობის საკითხიც სათუაა. ვის უნდა ვენდოთ, ან რატომ უნდა ვენდოთ? — ეს სლოგანი ისეთივე ბუნდოვანია, როგორც ჩვენი “საამაყო” საარჩევნო კოდექსი.

ნონა გარდაშვილია,
ანალიტიკოსი

განვიხილოთ, 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე თუ მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესის საგანი იყო საარჩევნო თემატიკა და კანონის ნაკლოვანებათა გამოსარკვევად აქტიურად წარმოებდა მონიტორინგი, კანონმდებლობის გაუმჯობესებისა და სამართლიანი არჩევნების უზრუნველსაყოფად, არაერთი რეკომენდაცია და შენიშვნა იქნა შეთავაზებული საარჩევნო ადმინისტრაციისა თუ საკანონმდებლო ორგანოს მისამართით. სხვა საკითხია, გაითვალისწინეს თუ არა, მაგრამ სამოქალაქო საზოგადოების ჰიპერაქტიურობის მაჩვენებელი ნამდვილად გამოვლინდა. შედეგად ყველანი ვეზიარეთ დემოკრატიის იმ პროცესებს, როცა სახელმწიფო გადატრიალებისა და რევოლუციების გარეშე, მხოლოდ არჩევნებში მონაწილეობის გზით იცვლება პოლიტიკური რეჟიმი. რა თქმა უნდა, იყო გაყალბებებიც, ნების განხორციელებისთვის ხელის შეშლისა და დაშინების არაერთი ფაქტი, რომელიც ზოგჯერ გასაჩივრდა, ზოგჯერ არა, მაგრამ, მთავარი, ის იყო, დარღვევებმა სერიოზული გავლენა ვერ იქონიეს 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგებზე.

სხვათა შორის, იგი არა მარტო კონკრეტული პოლიტიკური პარტიის, ან ბლოკის წარმატებად უნდა მივიღოთ, არამედ, როგორც შემდგარი სახელმწიფოს რეჟულატი, სადაც მაღალი მოქალაქეობრივი თვითშეგნებისა და ძალთა კონსოლიდაციის ისეთი პრეცედენტი დაფიქსირდა, როცა ხალხმა საკუთარი დევიზით დაიწყო მოქმედება: “ჩვენ ვართ ძალა” და მართლაც აჩვენეს თავისი რეალური ძალა.

ახალი ხელისუფლების მოსვლას, ყველანი საარჩევნო გარემოს გაუმჯობესების იმედით შევხვდით. პასუხად, 2013 წლის 7 მარტის, საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარის, დავით უსუფაშვილის N 15/3 ბრძანების საფუძველზე შეიქმნა ინტერფრაქციული ჯგუფი. დეპუტატების 18 კაციან შემადგენლობას (“ქართული ოცნება” — 10, “ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა” — 5 უპარტიო, დამოუკიდებელი დეპუტატები — 2), რომელსაც ფრაქცია “ქართული ოცნების” თავმჯდომარე ზაქარია ქუცნაშვილი ჩაუდგა სათავეში, დავალა საარჩევნო კანონპროექტების მომზადება. სხავდასხვა სტრუქ-

ტურებიდან, მათ შორის: ცესკოს, საარჩევნო სისტემების გავითარების, რეფორმებისა და სწავლების ცენტრის, “საიას”, “სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოების” (ISFED), “საერთაშორისო გამჭვირვალობის” (TI), გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP), ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტების (OSCE), ადამიანის უფლებების (ODIHR), USAID-ის და IFES-ის მიერ ინტერფრაქციულ ჯგუფში წარდგენილი რეკომენდაციების (მიწოდება მოხდა დადგენილი წესის დარღვევით, წინადადებებს არ ჰქონდათ კანონპროექტის სახე) მიხედვით ყველაზე აქტუალური აღმოჩნდა: ამომრჩეველთა სიების, ამომრჩევლის მოსყიდვის, პარტიებისა და საარჩევნო სუბიექტების დაფინანსების, წინასაარჩევნო რეკლამისა და ადმინისტრაციული რესურსების გამოყენების აკრძალვის საკითხები. ინტერფრაქციული ჯგუფი, რომელიც მასისთვის დასასრულამდე, პარლამენტში აპირებდა მინიმუმ ექვსი კანონპროექტის ინიცირებას, უკვე სექტემბერი სრულდება და მათი ინიცირებისა და განხილვის პროცედურები ძლივს და მოესწრო.

დღეის მდგომარეობით, ექვსივე კანონპროექტი ძალშია შესული და 2013 წლის საპარლამენტო არჩევნების დადგომას ელოდება.

პირველი ცვლილება (დოკუმენტი: N668-IIს; მიღებულია: 30.05.2013; ძალაშია: 24.06.2013; წყარო: www.parliament.ge, www.matsne.gov.ge, www.gss.ge), შეეხება საქართველოს პრეზიდენტობის კანდიდატისა და პარლამენტის წევრობის კანდიდატის ხელშეუხებლობის საკითხებს; მეორე (დოკუმენტი: N834-რს; მიღებულია: 12.07.2013; ძალაშია: 25.07.2013; წყარო: www.parliament.ge, www.matsne.gov.ge, www.gss.ge); აზუსტებს მაუწყებლობის მიერ წინასაარჩევნო აგიტაციისა და პოლიტიკური რეკლამისთვის საეთერო დროის გამოყენების წესს; ხოლო, მესამე ცვლილებით (დოკუმენტი: N 878-რს; მიღებულია: 27.07.2013; ძალაშია: 07.08.2013; წყარო: www.parliament.ge, www.matsne.gov.ge, www.gss.ge) შემოდის წინასაარჩევნო კამპანიის (აგიტაცია) გამართვის, საბიუჯეტო თანხებისა და სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენების ახალი წესები. რაც შეეხება პარლამენტის წევრის, ზაქარია ქუცნაშვილის ბოლო საკანონმდებლო ინიციატივებს, საქართველოს ორგანულ კანონში “საქართველოს საარჩევნო კოდექსი” ცვლილებების შეტანის შესახებ, ყველანი დაჩქარებული წესით მიიღეს. პირველი კანონპროექტი (7-3/100; 06.06.2013; დოკუმენტი: N864-რს; მიღებულია: 25.07.2013; ძალაშია: 19.08.2013; წყარო: www.parliament.ge, www.matsne.ge, www.gss.ge) შეეხო 2014 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი ორგანოს საკრებულოს არჩევნებისა და თბილისის მერის არჩევნებისთვის ამომრჩეველთა ერთიანი სიის ფორმირების საკითხს — შემოღებულ იქნა ბიომეტრიული რეგისტრაცია, რაც ნიშნავს, ამომრჩეველთა ერთიანი სიაში ძირითად მონაცემებთან ერთად ბიომეტრიული ფოტოსურათის განთავსების აუცილებლობას. ხოლო ამომრჩეველთა

ერთიანი სიის ფორმირებისთვის ცესკოს ეხსნება კანონით დადგენილი პასუხსმგებლობის ტვირთი და საჯარო სამართლის იურიდიული პირის — სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოზე გადადის. მეორე ცვლილებით (07-3/126; 11.07.2013; დოკუმენტი: N877; მიღებულია 27.07.2013; ძალაშია: 20.08.2013; წყარო: www.parliament.ge, www.matsne.gov.ge, www.gss.ge) ზუსტდება პარტიების წარმომადგენლების დანიშვნის შესახებ განცხადებაზე ხელის მომწერი უფლებამოსილი პირები. ხოლო, საოლქო და საუბნო საარჩევნო კომისიებში წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად გაიზრდება საარჩევნო სუბიექტების დაფინანსება. ამათგან, ზოგიერთს, საარჩევნო კამპანიისთვის გაწეული ხარჯების დასაფარავად გამოეყოფა 1000 000 ლარი. ამავე ცვლილებების თანახმად, პარტიებს, რომლებსაც არა აქვთ ცესკოს რეგისტრაცია შესაძლებლობა ექმნებათ წარმომადგენლონ საკუთარი საპრეზიდენტო კანდიდატი. ამასთან, ძალაში შემოდის წლის ყველაზე არაორდინალური ცვლილება, რომელიც სპეცუზნების თემატიკას უკავშირდება და კრძალავს სამხედრო მოსამსახურეთა სიების საჯაროობას. მესამე ცვლილება (07-3/130; 18.07.2013 დოკუმენტი: N901; მიღებულია: 29.07.2013; ძალაშია: 20.08.2013; წყარო: www.parliament.ge, www.matsne.gov.ge, www.gss.ge), აზუსტებს სხვა სახელმწიფოში საარჩევნო უბნების შექმნის წესს, რომლის მიხედვით, საარჩევნო უბნები შეიძლება შეიქმნას არანაკლებ 20 და არაუმეტეს 3 000 ამომრჩევლისთვის. წარმომადგენელი ცვლილების ფორმატში, ვიხილეთ ერთგვარი სარეკლამო ტრიუკიც — ამომრჩეველი, რომელიც მოხსნეს რეგისტრაციიდან, ან რომლის რეგისტრაცია ძალადაკარგულადაა გამოცხადებული, საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, არჩევნებში მონაწილეობის სანაცვლოდ, იღებს უფასო ელექტრონულ პირადობის მოწმობებს, ამასთან, თავისუფლდება ჩადენილი სამართალდარღვევისთვის,

საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 185-ე მუხლით დადგენილი პასუხისმგებლობისგან (საქართველოს მოქალაქეთა და საქართველოში მცხოვრებ უცხოელთა რეგისტრაციისთვის დადგენილი წესის დარღვევით ცხოვრება გამოიწვევს დაჯარიმებას 5 ლარის ოდენობით).

გარდა ამისა, ინტერფრაქციულ ჯგუფთან შეჯერების საფუძველზე დამტკიცდა ორი უმთავრესი კანონპროექტი (I. 07-3/131; 18.07.2013; დოკუმენტი: N900-რს; მიღებულია: 29.07.2013 და II. 07-3/140 30.07.2013; დოკუმენტი: N923-რს; მიღებულია: 7.08.2013; წყარო: www.parliament.ge, www.matsne.gov.ge, www.gss.ge) “მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ” საქართველოს ორგანულ კანონში ცვლილებების შეტანის თაობაზე. წარმომადგენელი ცვლილებების მიხედვით, ზუსტდება პარტიების შემომწირველთა ვინაობა და შემოწირულობების მიღების წესი. ახალი რეგულაციებით იურიდიულ პირს უზრუნდება შემომწირველის სტატუსი. ხოლო პარტიის მიერ იურიდიული პირისგან მიღებული შემოწირულობების საერთო ოდენობა, წელიწადში არ უნდა აღემატებოდეს 120 000 ლარს. ახალი წესებით მცირდება საჯარიმო თანხების ოდენობა. პარტიების მიერ კანონმდებლობით აკრძალული შემოწირულობების/საწევრო შენატანების მიღების ან დამალვის შემთხვევაში აკრძალული შემონატანი სახელმწიფო ბიუჯეტში ჩაირიცხება ხუთმაგი ოდენობის ნაცვლად, ორმაგი ოდენობით. ამავე კანონპროექტით, პარტიებს ეძლევათ უფლება კომერციული ბანკებიდან მხოლოდ ერთხელ მიიღონ ერთი მილიონი ლარის ოდენობის კრედიტი ერთი წლის განმავლობაში. შემოდის სახელმწიფო საბიუჯეტო დაფინანსების ახალი მოდელი — ამიერიდან, ბიუჯეტის თანხები ეძლევათ პარტიებს, ვისაც უკანასკნელ საპარლამენტო არჩევნებში გადალახული აქვთ, ნაცვლად 4%-იანი ბარიერისა 3%, ხოლო დაფინანსებაზე დანამატის სახით 30% მიეცემათ

პარტიებს, თუ სივრცეში 30%-ით წარმოადგენენ ქალებს. მეორე შემთავაზებული კანონპროექტით პარტიების საბაზო დაფინანსების ოდენობა იზრდება. კერძოდ, 14 კვალიფიციური საარჩევნო სუბიექტი 150 000 ლარის ნაცვლად მიიღებს 300 000 ლარს, ხოლო პარტია, რომელიც საპარლამენტო არჩევნების დროს რეგისტრირებული იყო ცესკოში და პარლამენტში შექმნის საპარლამენტო ფრაქციას, დამატებითი ანაზღაურების სახით იღებს 300 000 ლარს. ამასთან, ორმაგდება არჩევნებში დამოუკიდებლად მონაწილე პარტიის, ან საარჩევნო ბლოკის საბაზო დაფინანსება, თუ ბოლო არჩევნებში მიიღო მონაწილე ამომრჩეველთა ხმების ექვსი და მეტი პროცენტი, ხოლო 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილე 7 საუკეთესო შედეგის მქონე საარჩევნო სუბიექტი, რომელმაც ვერ გადალახა დაწესებული ბარიერი, ერთჯერადი სახით მიიღებს საბაზისო დაფინანსების ნახევარს, ანუ 150 000 ლარის ოდენობით. საბოლოო ჯამში, საპრეზიდენტო არჩევნების წინ უნდა ველოდოთ თვრამეტი პოლიტიკური პარტიის დაფინანსებას. სხვათაშორის, ამ კანონპროექტმა, პარლამენტის სრული შემადგენლობის მოიწონება დაიმსახურა. შენიშვნები, მხოლოდ საკანონმდებლო ნორმების ტექნიკურ დახვეწას დაუკავშირდა და ისიც ძალიან მწირი რაოდენობით იყო წარმოდგენილი. ალბათ, საპარლამენტო სესიების ისტორიაში ასეთი ერთსულოვნება დიდი ხანია არ ყოფილა, ხოლო განმარტებითი ბარათის მიხედვით, რომელიც თან ერთვოდა ორგანული კანონპროექტს, მიზნებში დასახელებული იყო მრავალპარტიული სისტემის ხელშეწყობის აუცილებლობა.

კარგია, როცა კანონმდებლები პოლიტიკური პარტიების გაძლიერებაზე ფიქრობენ, მაგრამ არა ნაკლებ კარგი იქნებოდა ხალხის გაძლიერებაზეც ეფიქრათ, როცა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ასეთ ხელგაშლილობას ეწევიან? როდესაც ძალაში შემოდის კანონის ამკრძალავი ნორმა და არჩევნებში

ბამდე 60 დღით ადრე, იზღუდება იმგვარი პროგრამებისა და ღონისძიებების დაფინანსება, რომელიც ამომრჩეველს უწესებს რაიმე სახის ფულად, ან არაფულად შეღავათს (ვაუჩერების გაცემა, შემწეობების, პენსიების, და საბიუჯეტო კლასიფიკაციის დამტკიცების თაობაზე საქართველოს ფინანსთა მინისტრის შესაბამისი ნორმატიული აქტით დამტკიცებული სხვა სოციალური დახმარების და შეღავათების ზრდა) ან კიდევ, თუ წინასაარჩევნო კამპანიის პერიოდში, მიმდინარეობს ისეთი პროექტების განხორციელება, რომელიც მანამდე არ ყოფილა ბიუჯეტით გათვალისწინებული, ამ წესების დარღვევის შემთხვევაში უფლებამოსილ პირს შეუძლია ხარჯების შეჩერების მოთხოვნით მიმართოს სასამართლოს. საინტერესოა, ამ ფორმით დადგენილი რეგულირება რატომ არ ვრცელდება პოლიტიკური პარტიების მისამართით, არის ეს, საბიუჯეტო სახსრების მისაღები რეგულირება, თუ პოლიტიკური კორუფციის მაგალითი? საქართველოს პარლამენტის წინასაარჩევნო ხეგაშლილობის ამგვარ გამოვლინებებს შეუძლებელია ექვით არ შეხედო. რეალობა ისე გამოიყურება, თითქოს საარჩევნო გარემოს გაუმჯობესების პრობლემა, მარტო პარტიების დაფინანსებაში მდგომარეობს. სამწუხაროდ, შემთავაზებულმა ცვლილებებმა ჩვენი მოლოდინები ვერ გაამართლა. აი, მაგალითად ადმინისტრაციული რესურსების გამოყენების აკრძალვის საკითხი გავიხსენოთ, რომელიც ლამის ჩვენი საარჩევნო კოდექსის აქილევსის ქუსლად იქცა, პრობლემა კი არსებითად არ გადაწყვეტილა. საჯარო მოსამსახურე წინასაარჩევნო აგიტაციაში სამუშაო საათების განმავლობაში ჩაება თუ სამუშაო საათების შემდეგ ეს ცვლილება დიდი პროგრესული მოვლენა არ გახლავთ, მისაღებია, რომ კანონით დაშვებული სამართლებრივი შეზღუდვა ყველა საჯარო მოხელეზე თანაბრად გავრცელდეს. მეტიც, მათი ოჯახის წევრებზეც უნდა შემოიღონ ეფექტიანი

კონტროლის მექანიზმი, ვინაიდან, დაიწყება თუ არა საარჩევნო კამპანია, ისინიც უკვე ემზადებიან — დედაბუდიანად მოთავსდნენ საარჩევნო კომისიებში. ქვეყანა, სადაც ამდენი უფუნქციო ადამიანია და არც შრომითი რესურსების ნაკლებობაა, ადმინისტრაციული კადრების შერჩევა სირთულეს არ უნდა წარმოადგენდეს. ხოლო სამუშაო საათების მიხედვით შემოღებული რეგულაცია, უფრო პრობლემული საჩივრების წინაპირობაა, ვიდრე საარჩევნო გარემოს გაუმჯობესების ტენდენცია.

კანონის ნაკლოვანებათა შესახებ, საერთოდ, ბევრ დეტალზე შეიძლება შევჩეროთ ყურადღება, მაგრამ უმჯობესია ამოვირჩიოთ ის საკითხები, რომლებზეც ნაკლები ინფორმაცია არსებობს. საარჩევნო კანონმდებლობის თანახმად, ცესკოში რეგისტრირებული პარტია ან საარჩევნო ბლოკი საარჩევნო კომისიებში წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად იღებს სახელმწიფო დაფინანსებას. ცესკო ამ თანხებს დანიშნულებისამებრ მიმართავს იმ კვალიფიციურ სუბიექტებზე, რომლებიც თავის მხრივ უფლებამოსილინი არიან გაანაწილონ წარმომადგენლებზე, მაგრამ გასულმა საპარლამენტო არჩევნებმა დაგვანახეს, პარტიების მიერ მიღებული თანხები ხშირ შემთხვევაში ადრესატამდე ვერ აღწევს და არც რაიმე სხვა კონტროლის მექანიზმი არსებობს, მიწოდების ფაქტები დავადასტუროთ. ახალი საკანონმდებლო ინიციატივა, რომელიც ზრდის წარმომადგენლების დაფინანსებას (საოლქოებში-150ლ, უბნებში-100ლ) და არ აწესებს მისი გაცემის ვალდებულებებს, გარკვეულ ექვებს შეიცავს, ხომ არ ყალიბდება პარტიული დაფინანსების ისეთი არხი, რომელსაც ვერავინ გააკონტროლებს?!

ქვეყანა, სადაც 73 ოლქი და 3700 უბანია, პლუს თავისი დამატებითი სპეცუბნებით, კომისიებში წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად ბიუჯეტიდან ერთი პარტიისთვის გამოიყოფილი თანხა შეადგენს მინიმუმ 761 900 ლარს,

ხოლო კომისიის შვიდი პარტიისათვის ეს მაჩვენებელი მიაღწევს 5 333 300 ლარს, რაც მცირე თანხა ნამდვილად არ არის.

როგორც აღინიშნა, ორგანული კანონპროექტებით შემოტანილი ცვლილებების შედეგად, ძირითადი აქცენტები კეთდება პოლიტიკური პარტიების დაფინანსებაზე და თითქმის არაფერია ნათქვამი არჩევნების გაყალბების პრევენციულ ზომებზე. ვინაიდან საქართველოში არჩევნების გაყალბებაზე საუბარი, მხოლოდ, არჩევნების დასრულების შემდეგ იწყება. კარგად დაფინანსებული საარჩევნო კამპანიის მიუხედავად, როცა შეგიძლია გასწიო დიდი ხარჯები და მაინც იცი, რომ არჩევნები გაყალბებულია, იბადება კითხვა: რა არის პარტიული ორგანიზაციების ბრძოლის მიზანი?

საპარლამენტო არჩევნებში, გამოვლენილმა ხარვეზებმა ამომრჩეველთა სიების შედგენის ახალი წესის აუცილებლობა შემოიტანა. იმ ვითარებაში, ხოლო ამომრჩეველთა სიებში შეყვანილი მონაცემების სისწორეზე არავის უნდოდა პასუხისმგებლობა აეღო — არც ცესკოს და არც, მით უმეტეს, ამომრჩეველთა სიების დაზუსტების უზრუნველყოფის კომისიას 2013 წლიდან ამომრჩეველთა სიების ფორმირებაზე პასუხისმგებლობა სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენ-

ტოს გადაეცა. ხოლო სპეცია, რომელიც დგება სამხედრო ძალებისა და შენაერთების ვადიანი და საკონტრაქტო სამსახურის სახედრო მოსამსახურეებისგან, ახალი შემუშავებული ცვლილებათა პაკეტით მისი საჯაროობა აიკრძალა. უფრო ზუსტად, აიკრძალა საქართველოს შეიარაღებული ძალების სამშვიდობა ოპერაციებში მონაწილე, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სამხედრო მოსამსახურეთა და სამოქალაქო პერსონალის სტასუსით წარგზავნილ პირთა, საარჩევნო კოდექსის 31-ე მუხლის მე-5 პუნქტის “დ” ქვეპუნქტითა და 32-ე მუხლის პირველი პუნქტის “დ” ქვეპუნქტით განსაზღვრული სიების გასაჯაროება, (გამოქვეყნება, ასლების გადაღება, გაცემა და შესაბამის უბნებში მათი ფოტოვიდეგადაღება). ხოლო აღნიშნული მუხლებით გათვალისწინებულ სიები დგება: საქართველოს თავდაცვის, იუსტიციის სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა და შინაგან საქმეთა სამინისტროების, დაზვერვის სამსახურისა და სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის საქართველოს სამხედრო ძალებისა და შენაერთების სამხედრო მოსამსახურეებისგან. კანონპროექტზე დართული განმარტებით ბარათის მიხედვით, სამხედრო მოსამსახურეთა სიების საჯაროობის აკრძალ-

ვა მათი უსაფრთხოების ზომებს დაუკავშირდა, ვინაიდან, 2013 წლის 6 ივნისის ტრაგიკულმა მოვლენებმა (ავღანეთში ქართველების სამხედრო ბაზაზე განხორციელებულ ტერაქტი) ამ სიების საჯაროობის აკრძალვის აუცილებლობა შემოიტანა. მეორე მხვრივ სამხედრო მოსამსახურეთა საარჩევნო სიების საჯაროობის გაუქმება შეიძლება აიხსნას არჩევნების გაყალბების პერსპექტივით, ვინაიდან, სიებზე საჯაროობის აკრძალვა პარალელურად ნიშნავს მათი იდენტიფიკაციის აკრძალვასაც, ხოლო არაიდენტიფიცირებადი ამომრჩეველი არის იგივე პოტენციური გამყალბებელი. შესაბამისად, ეს ფაქტორი, შეიძლება, ძალიან პრაგმატულად იქნას გამოყენებული საპარლამენტო არჩევნებისთვის — დავუშვათ, ზედმეტი სპეცუზნების შექმნით, სამხედრო კარუსელების მოწყობით და ა.შ. ისმება ლოგიკური კითხვა: რას ვაკეთებთ, იქმნება ქვეყანაში სამხედრო მოსამსახურეთა უსაფრთხოების გარანტები თუ იხვეწება არჩევნების გაყალბების “ნაციონალური” მოდელი?!

ცესკომ საპრეზიდენტო არჩევნებისთვის წარმოადგინა სლოგანი: “პრეცედენტები ქმნის ტრადიციას”, პრეცედენტები უკვე სახეუა. ისლა დაგვრჩენია დაველოდოთ, როგორი ტრადიციების შექმნას აპირებენ!